

O'ZBEKISTONDA "DAVLAT MOLIVAVIY NAZORATI TO'G'RISIDA"GI QONUNNI QABUL QILISH ZARURATI

*Toshkent davlat yuridik universiteti, Moliyaviy-huquqiy monitoring yo`nalishi
magistri*

Oktayeva Yulduz Alisher qizi

Annotatsiya O'zbekistonda iqtisodiy rivojlanish va boshqaruv tizimini isloh qilishning jadal manzarasida mustahkam moliyaviy nazorat mexanizmlarini yo'lga qo'yish ustuvor vazifa hisoblanadi. Murakkab "Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida"gi qonun ochiqlik, mas'uliyatni oshirish va davlat resurslaridan samarali foydalanishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola O'zbekistonda "Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida"gi keng qamrovli qonunni qabul qilish zarurati, huquqiy asoslarni, ilg'or xalqaro tajribalarni va mamlakat moliyasini boshqarishning mumkin bo'lgan afzalliklarini o'rganadi.

Kalit so'zlar: davlat moliyaviy nazorati, qonunchilik, shaffoflik, davlat moliyasini boshqarish, byudjet nazorati, korrupsiyaga qarshi kurash, iqtisodiy rivojlanish

Аннотация Создание надежных механизмов финансового контроля является приоритетом в условиях быстро меняющегося экономического развития и реформы системы управления в Узбекистане. Комплексный закон «О государственном финансовом контроле» играет важную роль в повышении прозрачности, подотчетности и эффективного использования государственных ресурсов. В данной статье рассматривается необходимость принятия комплексного закона о государственном финансовом контроле в Узбекистане, правовая база, передовой международный опыт и потенциальные выгоды от управления финансами страны.

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, законодательство, прозрачность, государственное финансовое управление, бюджетный контроль, борьба с коррупцией, экономическое развитие.

Annotation Establishing strong financial control mechanisms is a priority in the fast-paced landscape of economic development and reform of the management system in Uzbekistan. A complex law "On State Financial Control" plays an important role in increasing transparency, accountability and efficient use of public resources. This article examines the need for a comprehensive law on state financial control in Uzbekistan, the legal framework, international best practices, and potential benefits of managing the country's finances.

Key words: state financial control, legislation, transparency, state financial management, budget control, fight against corruption, economic development

Davlat moliyaviy nazorati davlat mablag'laridan foydalanishni nazorat qilish va tartibga solishga qaratilgan bir qator tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu davlat

moliyasining yaxlitligini ta'minlash, korrupsiyaning oldini olish, resurslarning samarali va samarali taqsimlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Davlat moliyaviy nazoratining huquqiy asoslari milliy konstitutsiyalar, qonunlar va xalqaro shartnomalarga asoslangan.

Iqtisodiy rivojlanishning dinamik manzarasida samarali davlat moliyaviy nazorati byudjet intizomi, shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashning asosi sifatida namoyon bo'ladi. O'zining ulkan islohotlar dasturiga ega bo'lgan O'zbekiston davlat moliyaviy nazorati mexanizmlarini birlashtirish uchun mustahkam huquqiy bazani talab qiladi.

O'zbekistonda Konstitutsiya ochiqlik, hisobdorlik va fiskal mas'uliyat tamoyillarini mustahkamlab, davlat moliyaviy nazorati uchun asos yaratadi. "Byudjet tizimi to'g'risida"gi qonun kabi amaldagi qonun hujjatlarida byudjet nazorati uchun asoslar yaratilgan bo'lsa, "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi qonun tashqi audit mexanizmlarini belgilab beradi. Shu bilan birga, "Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida"gi qonun ushbu xilma-xil mexanizmlarni yaxlit tizimga birlashtirish va tartibga solish uchun muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda moliyaviy nazorat tizimi tarqoq bo'lib, davlat moliyasini boshqarishning turli jihatlarini tartibga soluvchi turli qonun va me'yoriy hujjatlar mavjud. Ushbu parchalanish nomuvofiqliklarga, bir-biriga o'xshashliklarga va mumkin bo'lgan bo'shliqlarga olib keladi, samarali nazorat va javobgarlikka to'sqinlik qiladi. Davlat moliyaviy nazoratiga alohida bag'ishlangan yagona qonunchilik bazasining yo'qligi bu muammolarni yanada kuchaytiradi.

Samarali davlat moliyaviy nazorati iqtisodiy barqarorlik va o'sish bilan uzviy bog'liqdir. Davlat mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlash, moliyaviy qonunbuzarliklarning oldini olish va firibgarlikni aniqlash orqali bunday nazorat investorlarning ishonchini mustahkamlaydi va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish uchun shaffof va hisobdor moliyaviy boshqaruv tizimlari muhim ahamiyatga ega.

Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) va Jahon banki kabi xalqaro tashkilotlar samarali davlat moliyaviy nazorati uchun keng qamrovli asoslar va yo'riqnomalarni ishlab chiqdilar. Bu ilg'or tajribalar mustaqil audit institutlarining muhimligini, javobgarlikning aniq chegaralarini va mustahkam ichki nazorat tizimlarini ta'kidlaydi.

Oliy Audit Institutlari Xalqaro Tashkiloti (INTOSAI) tomonidan qabul qilingan Audit qoidalari bo'yicha yo'riqnomalarning Lima deklaratsiyasi davlat sektori auditi uchun global asosni taqdim etadi. INTOSAI Professional bayonotlar asosi audit sifati va mustaqilligi uchun standartlarni belgilaydi. O'zbekiston o'zining huquqiy bazasini ushbu ilg'or xalqaro tajribalarga moslashtirish orqali o'zining SFC tizimining ishonchliligi va samaradorligini oshirishi mumkin.

Shundan kelib chiqib quyidagilarni taklif etish mumkin:

1. Yagona nazoratni tashkil etish: Qonunda davlat moliyaviy nazoratining barcha jabhalarini nazorat qilish uchun mas'ul bo'lgan yagona mustaqil organ tashkil

etilishi kerak. Ushbu vakolatga barcha davlat organlari va sub'ektlari bo'ylab auditlar, tekshiruvlar va xavflarni baholash vakolatlari berilishi kerak.

2. Mas'uliyatni aniq belgilash: qonunchilikda moliyaviy nazorat bilan shug'ullanadigan turli manfaatdor tomonlarning, jumladan, davlat vazirliklari, idoralari va mahalliy hokimiyat organlarining roli va mas'uliyati aniq belgilanishi kerak. Bu muvofiqlashtirishni kuchaytiradi va harakatlarni takrorlashning oldini oladi.

3. Auditning keng qamrovli asosi: Qonun ichki va tashqi auditlarni qamrab oluvchi keng qamrovli audit tizimini yaratishi kerak. Moliyaviy qoidalar va tartiblarga rioya etilishini ta'minlash maqsadida davlat organlari tomonidan muntazam ravishda ichki audit o'tkazilishi kerak. Moliyaviy hisobot va natijalarga xolis baho berish uchun tashqi audit mustaqil auditorlar tomonidan o'tkazilishi kerak.

4. Kengaytirilgan oshkoralik va hisobot: qonunchilik moliyaviy ma'lumotlarni, shu jumladan byudjetlar, xarajatlar hisobotlari va audit natijalarini o'z vaqtida va oshkora nashr etishni talab qilishi kerak. Bu fuqarolar va fuqarolik jamiyati tashkilotlariga hukumatni moliyaviy boshqaruvi uchun javobgarlikka tortish imkoniyatini beradi.

5. Kuchaytirilgan ijro mexanizmlari: Qonun moliyaviy qonunbuzarliklarning oldini olish va jazolash uchun kuchli ijro mexanizmlarini yaratishi kerak. Bunga ma'muriy jazo choralari, jarimalar va jiddiy huquqbuzarliklar uchun jinoiy javobgarlikka tortilish kiradi.

Bunday o'zgarishlar natijasida O'zbekistonda "Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi bir qancha ijobiy natijalar berishi mumkin:

Takomillashtirilgan boshqaruv: moliyaviy nazorat va javobgarlikni kuchaytirish orqali qonun boshqaruvni yaxshilashga va korrupsiyani kamaytirishga yordam beradi.

Iqtisodiy barqarorlik: Samarali moliyaviy nazorat davlat mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlash va moliyaviy inqirozlar xavfini kamaytirish orqali iqtisodiy barqarorlikni oshiradi.

Investorlar ishonchining oshishi: Shaffof va hisobdor moliyaviy boshqaruv to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni ko'proq jalb qiladi va iqtisodiy o'sishni oshiradi.

Kengaytirilgan jamoatchilik ishonchi: Moliyaviy ma'lumotlar va audit natijalarini nashr etish jamoatchilikning davlat institutlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va fuqarolarning faolligini oshiradi.

"Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida"gi keng qamrovli qonun O'zbekiston uchun ko'plab imtiyozlar beradi. Birinchidan, u mavjud qonunchilik va me'yoriy-huquqiy hujjatlarni yagona asosda birlashtirib, huquqiy parchalanishni kamaytiradi va ravshanlikni oshiradi. Ikkinchidan, bu auditorlik institutlarining mustaqilligi va vakolatlarini mustahkamlaydi, moliyaviy nazoratda xolislik va xolislikni ta'minlaydi. Uchinchidan, davlat organlari ichida ham, hukumat va jamoatchilik o'rtasida ham aniq javobgarlik chegaralarini belgilab beradi.

Bundan tashqari, yaxshi ishlab chiqilgan davlat moliyaviy nazorati qonuni shaffoflik va hisobdorlik madaniyatini rivojlantiradi, korrupsiyaning oldini oladi va moliyaviy intizomni mustahkamlaydi. Bu, shuningdek, xalqaro hamkorlik va jahon standartlariga moslashishga yordam beradi, O'zbekistonning mas'uliyatli va shaffof moliyaviy sub'ekt sifatidagi obro'sini oshiradi.

“Davlat moliyaviy nazorati to'g'risida”gi keng qamrovli qonunning qabul qilinishi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar dasturidagi muhim qadamdir. Yagona qonunchilik bazasini yaratish, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish va shaffoflikni ta'minlash orqali mazkur qonunchilik mamlakat moliyasini boshqarish tizimini sezilarli darajada takomillashtiradi va uning umumiy rivojlanish maqsadlariga xizmat qiladi. Huquqiy bazalarni mustahkamlash, institutsional mustaqillikni mustahkamlash va ilg'or xalqaro tajribalarga moslashish orqali O'zbekiston davlat mablag'larini himoya qiluvchi, byudjet intizomini rag'batlantiradigan va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlovchi mustahkam va shaffof davlat moliyaviy nazorati tizimini yaratishi mumkin. O'zbekiston uchun ushbu muhim qonunni qabul qilish va samarali boshqaruv va iqtisodiy farovonlik tarafdorini mustahkamlash vaqti yetib keldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasining “Byudjet tizimi to'g'risida”gi Qonuni, 14.12.2000 yildagi 158-II-son
3. O'zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to'g'risida”gi Qonuni, 25.02.2021 yildagi O'RQ-677-son
4. INTOSAI. (1977). Audit qoidalari bo'yicha ko'rsatmalarning Lima deklaratsiyasi. Vena: Oliy audit institutlarining xalqaro tashkiloti (INTOSAI)
5. Jahon banki. (2011). Davlat xarajatlari va moliyaviy javobgarlikni (PEFA) baholash asosi. Vashington, DC: Jahon banki
6. IMF: Digital Solutions Guidelines for Public Financial Management, author/Editor: Lorena Rivero del Paso; S.Pattanayak; Gerardo Una; Herve Tourpe, October 6, 2023 ISBN/ISSN:9798400251566/2075-8669